

POVEZANOST PERCEPCIJE VAŽNOSTI POTREBA DJECE, KVALITETE ŽIVOTA I OBITELJSKIH TE POSLOVNIH ULOGA⁴

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: kolovoz, 2012.
Prihvaćeno: listopad, 2012.
UDK 316.612-053.2:308

Vesna Anđelković¹
Snežana
Vidanović²
Vladimir Hedrih³
Filozofski fakultet, Departman
za psihologiju
Univerzitet u Nišu

SAŽETAK

Iako su kvaliteta života ljudi i zadovoljstvo/nezadovoljstvo različitim životnim ulogama u bliskoj vezi s obiteljskim odnosima, malo se zna o tome na koji su način oni povezani s interakcijom roditelja s djecom. U ovom radu ispitano je na koji je način percepcija potreba djece povezana s kvalitetom života i obiteljskim te poslovnim životnim ulogama. Prikazani rezultati dio su šireg istraživanja provedenog s ciljem upoznavanja raznolikosti poslovnih i obiteljskih odnosa koje je provedeno na uzorku od 2 283 stanovnika Srbije u radno aktivnoj dobi. Poduzorak korišten u ovom radu činili su ispitanici koji imaju djecu, odnosno roditelji, njih 1 367 iz 37 gradova i sela, prosječne starosti 47 godina. Od ukupnog broja ispitanika, u ovom poduzorku 38,9% je bilo muškog i 61,1% ženskog spola. Korištena je PORPOS baterija, instrument konstruiran od 389 stavki i pitanja, koja sadrži i kratke skale za procjenu percepcije potreba djece, kvalitete života i obiteljskih te poslovnih uloga.

Ključne riječi:

potrebe djece, kvaliteta života,
obiteljske i poslovne uloge.

¹ Doc. dr. sc. Vesna Anđelković, psihologinja, e-mail: vesandjel@gmail.com

² Prof. dr. sc. Snežana Vidanović, psihologinja, e-mail: neza54@gmail.com

³ Doc. dr. sc. Vladimir Hedrih, psiholog, e-mail: vhedrih@hm.co.rs

⁴ Rad je nastao u sklopu projekta Ministarstva za prosvetu i nauku »Indikator i modeli usklađivanja profesionalnih i porodičnih uloga«, br. 179002.

Rezultati ukazuju da su se kao statistički najznačajniji prediktori percepcije važnosti dječjih potreba pokazali društveni odnosi (kvaliteta života) i zadovoljstvo roditeljskom ulogom kao jedna od komponenti kvalitete roditeljske uloge.

UVOD

Razumijevanje temeljnih potreba djece, koje su u središtu interesa ovog rada, neposredno je vezano za obitelj i obiteljsko okruženje. Sama obitelj kao psihosocijalna institucija je dinamičan sustav i svjedoci smo da se u njoj događaju stanovite promjene posljednjih nekoliko desetljeća. Te promjene dijelom se mogu pripisati ekonomskoj krizi i zahtjevima u prihvaćanju određenih vrijednosnih sustava svijeta koji se brzo mijenja i u prvi plan stavlja ekonomski razvoj (Sennett, 1998.). U tom kontekstu, po mišljenju Pourtoisa i Desmeta (2000.), može se govoriti o krizi nekih područja obiteljskog funkcioniranja koja se tiču odnosa između članova obitelji, smisla, moći i vrijednosti. Autori smatraju da tenzija, koja iz toga može proizaći, traži i od odraslih i od djece nalaženje načina kako bi se prebrodila nastala kriza. Također, u tome ima važnu ulogu i kompatibilnost obitelji i posla. Stoga, mogu se postaviti pitanja koegzistira li danas uobičajeni model obiteljskog života s nekim, donekle novim, drugačijim doživljajem kvalitete života, obiteljskih i poslovnih uloga te koje su potrebe djeteta važne za njegov razvoj.

Doživljaj roditeljstva nesumnjivo je jedna od najznačajnijih promjena u cjelokupnom identitetu pojedinca. On, posredno, govori o zadovoljstvu/nezadovoljstvu djetetom, samim sobom kao roditeljem, uspostavljenim odnosom između sebe i djeteta te razvojnim postignućima djeteta (Čudina-Obradović i Obradović, 2003.). Odnosi između roditeljskih postupaka, odnosa okoline i djetetovih razvojnih rezultata složeni su, i, nesporno, različiti u različitim razvojnim razdobljima te u različitom društvenom okruženju. Svakako, ti odnosi su i pod utjecajem kulture i etničke pripadnosti koji mogu utjecati na načine odgajanja djece i mnogobrojne sklopove vrijednosti (Wenar, 2003.).

Kada se govori o psihičkom razvoju i životu djeteta, bilo sa stajališta normalnog razvoja, bilo manjih ili većih teškoća, naglašava se značaj zadovoljenja nekih temeljnih dječjih potreba - emocionalnih, socijalnih i kognitivnih. Brojna teorijska razmatranja ukazuju na važnost potrebe djeteta za nježnošću, povjerenjem i sigurnošću, ali i za nezavisnošću, autonomijom, bliskošću i jasno definiranim pravilima ponašanja (Sirilnik, 2010.; Vasta, Haith i Miller, 2005.; Ainsworth, 1989.). U odnosima s roditeljima i ostalim članovima obitelji, većina djece postepeno prepoznaje te potrebe, prihvaća i razvija sheme ili mentalne modele o njima (Stefanović-Stanojević, Vidanović i Anđelković, 2010.). Djeca u svakom pojedinom razvojnom razdoblju imaju specifične, karakteristične potrebe. Na nekim stupnjevima razvoja dijete je u stanju svjesno doživjeti, prepoznati i otvoreno izraziti pojedine potrebe. Istovremeno znamo da često, ne samo u najranijoj dobi, dovoljno senzibilni odrasli samo posredno mogu naslutiti da dijete ima doživljaj uskraćenosti nekih temeljnih potreba. Belsky (1984.) je jedan

od mnogobrojnih autora koji smatra da će obitelj koja je osjetljiva za djetetove mogućnosti i razvojne zadatke pružiti djetetu doživljaj emocionalne sigurnosti, nezavisnosti, socijalnu kompetenciju i temelj za intelektualna postignuća djeteta.

Važno je istaknuti da na svjesnom planu potrebe i očekivanja roditelja mogu biti jedne vrste – na primjer, u odnosu na spol djeteta, njegov fizički izgled (Striegel-Moore i Kearney-Cooke, 1994.), osobine ličnosti (Ćeranić, 2005.; Kondić i Vidanović, 2011.), postignuća (Chen, 2001.; Brody i sur., 1998.), itd., a na nesvjesnom nešto sasvim drugo. Na verbalnom planu roditelj može izražavati jedne potrebe, očekivanja i zahtjeve, a da cjelokupnim svojim emocionalnim i ponašajnim odnosom prema djetetu izražava upravo suprotno. Što je nesklad između ovih dviju razina funkcioniranja veći, to su izgledi za nesporazume, kako za intrapsihičke, tako i za interpersonalne, veći (Kondić, 2007.).

Voljeti dijete znači ne samo zadovoljavati njegove osnovne potrebe (za hranom, vodom, snom, igrom, itd.), što bez sumnje predstavlja preduvjet da se dijete fizički, pa i psihički razvija, već znači i dobro odmjeriti, »dozirati«, kako emocionalna davanja, tako i ograničavanja, uskraćivanja. Ona su i neophodna i korisna i dijete ih spontano očekuje i traži jer mu olakšavaju život upravo zbog toga što usmjeravaju njegovo ponašanje u skladu s važećim pravilima sredine u kojoj živi.

Kondić i Vidanović (2011.) također naglašavaju da uskraćivanja i ograničenja, koje su u skladu s dostignutom fazom razvoja djetetovog psihičkog aparata, predstavljaju nužan i koristan uvjet razvoja djetetove ličnosti, nekih bitnih funkcija. Ja, kao što su mogućnost odlaganja neposrednog zadovoljenja temeljnih potreba, nalaženje zaobilaznih zadovoljenja, ali i pounutrenje roditeljskih zabrana i socijalizacije. Socijalizacija i odgoj u najširem i najužem smislu tih riječi posljedica su dobro odmjerenih ograničenja (frustracija) koja su primjerena dječjoj dobi – od navikavanja na čistoću do usvajanja normi ponašanja u kući, školi, među vršnjacima te široj društvenoj sredini.

Kao što navode Vidanović, Todorović i Hedrih (2006.), roditelji ne ostvaruju svoju ulogu izolirano jedan od drugog i izvan određene obiteljske dinamike ili izvan određenog društvenog/kulturološkog okruženja. U percepciji važnosti zadovoljenja pojedinih emocionalno-socijalnih-kognitivnih potreba svog djeteta, kao i standarda koje postavljaju u ostvarivanju roditeljske uloge, i otac i majka nose svoje osobno iskustvo odrastanja koje, neupitno, ima udjela u percepciji, stavovima u odnosu na zadovoljenje pojedinih emocionalno-socijalnih-kognitivnih potreba djeteta, kao i standarda koje postavljaju u ostvarivanju roditeljske uloge. Također, roditelji imaju planove i želje vezane za njihovu djecu i ciljeve koje žele ostvariti tijekom odgoja. Osim teorijskih razmatranja, postoje brojna dosadašnja istraživanja (na primjer, Nikolić, 2004.; Wenar, 2003.; Zeanah, 1993.) u kojima su, s pravom, uključeni različiti relevantni faktori koji mogu, posredno ili neposredno, utjecati na prepoznavanje potreba djece. Iz mnoštva različitih nalaza kao ilustraciju navodimo istraživanje Daggett i suradnika (2000.). Ovo istraživanje ispitalo je povezanost između roditeljske percepcije vlastitog djetinjstva, stavova o životu, očekivanja vezanih za djecu, procjenu o ponašanju

njihove djece, kao i o okruženju u kojoj djeca rastu. One majke koje vlastito djetinjstvo doživljavaju kao tegobno, uz to, imaju negativne stavove o životu i nerealna očekivanja u pogledu djece, negativno procjenjuju vlastitu djecu. Također, takvi stavovi povezani su s neadekvatnim životnim okruženjem.

Uz sve prethodno navedeno, treba naglasiti da većina razmatranja i istraživanja iz ovog područja dolazi iz visoko socijalno-ekonomski razvijenih zemalja i da se katkad u istraživanjima izvan tog područja pri usporedbi nalaza zanemaruju specifičnosti društveno-kulturalnog konteksta interakcije roditelja i djece koje, svakako, uključuju i percepciju potreba djece od strane roditelja. Također, znamo da, tijekom vremena, neki segmenti odnosa roditelj-dijete među različitim kulturama mogu postati sličniji ili drugačiji. Recimo, rezultati istraživanja o obrascima afektivne privrženosti u Srbiji u razdoblju od 2007. do 2010. godine (Stefanović-Stanojević, Vidanović i Anđelković, 2010.; Želeskov-Đorić, 2007.; Stefanović-Stanojević, 2007.) pokazuju da je došlo do promjena u tim obrascima. Naime, dobiveni obrasci nalikuju distribucijama kakve se dobivaju u ekonomski razvijenim zemljama u kojima je naglasak na ranom osamostaljivanju mladih.

Kada govorimo o percepciji važnosti potreba djece od strane roditelja, smatramo da je važno sagledati i njenu povezanost s kvalitetom života i zadovoljstvom/nezadovoljstvom različitim životnim ulogama roditelja. U istraživanjima (McKee-Ryan i sur., 2005.; Milivojević i sur., 2001.; Noor, 1997.) se naglašava da, na primjer, obitelj i odnosi u obitelji imaju izuzetnu važnost pri procjeni zadovoljstva vlastitim životom osoba, međutim, priroda veze između percepcija važnosti potreba djece i kvalitete života, odnosno različitih životnih uloga roditelja, nedovoljno je istraživana. Pažnja istraživača u ovom području uglavnom je bila usmjerena na kvalitetu života i životne uloge roditelja koji imaju djecu s nekim tjelesnim ili psihičkim poteškoćama (Parkes, Mc Cullough i Maddon, 2010.; Dunst i Bruder, 2002.; Bailey i sur., 1998.).

Inače, vodeći autori koji se bave istraživanjima kvalitete života (Felton, 2005.; Cummins, 2000.; Felce i Perry, 1993.) ukazuju da je ovaj koncept višedimenzionalan jer ga određuju kako objektivni, tako i subjektivni faktori. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (World Health Organization, 1998.), kvaliteta života podrazumijeva percepciju životnih pozicija pojedinca u kontekstu kulture i sustava vrijednosti u kojem živi, kao i u odnosu na njegove ciljeve, očekivanja, standarde i interese. Kulturološki kontekst subjektivne kvalitete života potaknuo je i rasprave u vezi s identificiranjem područja života koja ovaj pojam obuhvaća. Međutim, na osnovi analize brojnih istraživanja i definicija kvalitete života, Cummins (2000.) je utvrdio da se u većini istraživanja javlja sedam osnovnih područja: zdravlje, emocionalno blagostanje, materijalno blagostanje, produktivnost, bliski odnosi s drugim ljudima (obitelj, prijatelji, partner, značajne osobe), sigurnost i društvena zajednica. Pored objektivnih pokazatelja i subjektivne procjene svih izdvojenih područja, na kvalitetu života utječu i osobni razvoj, vrijednosti i težnje osobe u različitim područjima i u različitim fazama života (Ajduković, Kraljević i Penić, 2007.).

Kada su u pitanju životne uloge, razmatrani su različiti aspekti vezani za ovaj konstrukt. Spomenimo istraživanja u kojima su ispitivane veze broja uloga koje osoba ima, kao i zapažene kvalitete tih uloga (zadovoljstvo/stresnost), s različitim psihološkim faktorima, uključujući i kvalitetu života i srodne koncepte (na primjer, Plaisier i sur., 2007.; MacLean, Glynn i Ansara, 2004.; Sachs-Ericsson i Ciarlo, 2000.). Zbog svoje važnosti i dugotrajnosti uloga, u psihološkoj literaturi može se naći velik broj radova koji se bave kvalitetom različitih obiteljskih uloga, kao i njihovom usuglašenošću s poslovnom ulogom zaposlenog (McMunn, Birtley i Kuh, 2008.; Lee i Powers, 2002.). Područje sukoba između posla i obitelji postalo je značajan predmet interesa zbog radikalnih promjena koje se događaju u području poslovne i obiteljske odgovornosti. Mnoga istraživanja (na primjer, Kinnunen i Mauno, 1998.; Frone, Russell i Cooper, 1997.) govore da zaposleni roditelji doživljaju sukob između obitelji i posla. U istraživanju (Tsai, 2008.) na uzorku zaposlenih Amerikanki azijskog podrijetla koje imaju bar jedno dijete ispod 12 godina i žive s partnerom ispitivano je pet uloga – partnerska uloga, uloga roditelja, uloga osobe koja brine o svojim roditeljima, uloge nezaposlene žene/muškarca koji brinu o poslovima u kući i poslovna uloga. Dobivene su veze između kvalitete uloga koje osoba obavlja i različitih varijabli koje se tiču odnosa posla i obitelji te se pokazalo da je bolja kvaliteta uloga bila povezana s usuglašenošću poslovnih i obiteljskih zahtjeva. Pri razmatranju životnih uloga, jasno je da treba uvažiti i njihovu kulturalnu specifičnost. Tako, kako navode Mihić i Petrović (2009.), u srpskom društvu, dominira koncept tradicionalne uloge vezane za spol i obiteljske uloge, kolektivizam kao vrijednost koja visoko ističe važnost obitelji, naspram individualnim interesima i razvoju pojedinca, što ih razlikuje od europskih, individualistički orijentiranih, društava. Tomanović (2004.) smatra da se zapravo radi o vraćanju ranijim obrascima funkcioniranja obitelji u Srbiji, između ostalog, kao posljedica kontinuirane izloženosti ovog društva stresu vezanom za materijalno stanje i fizičku sigurnost (u smislu ratova i izbjeglištva) posljednjih dvadesetak godina.

Imajući u vidu značaj zadovoljstva životom roditelja u različitim područjima i njihovih životnih uloga u razvoju djece, može se postaviti pitanje u kojoj mjeri se to oslikava i na područje percepcije i zadovoljenja dječjih potreba. Kao što je već navedeno, pregled empirijskih istraživanja pokazuje da je priroda veze između percepcija važnosti potreba djece i kvalitete života, odnosno različitih životnih uloga roditelja, na nekliničkoj populaciji nedovoljno istraživana.

CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja bio je ispitati povezanost percepcije važnosti potreba djece s kvalitetom života i obiteljskim te poslovnim ulogama. Također, ispitivana je povezanost osnovnih varijabli sa spolom, starošću, razinom obrazovanja, radnim statusom i brojem djece koji ispitanici imaju.

METODA

UZORAK

Istraživanje je provedeno na poduzorku ispitanika koji imaju djecu, odnosno roditelja (1,367 iz 37 gradova i sela), uzetog iz šireg istraživanja provedenog na uzorku od ukupno 2,283 stanovnika Srbije u radno aktivnoj dobi. Ovaj uzorak sastavljen je uzimanjem u obzir upravnih okruga u Srbiji. Unutar svakog upravnog okruga odabran je broj lokacija za prikupljanje podataka grubo proporcionalan udjelu populacije tog okruga u ukupnoj populaciji Srbije, vodeći računa o tome da odnos broja seoskih i gradskih lokacija bude grubo proporcionalan udjelu gradskog i seoskog stanovništva u populaciji. Gradske i seoske lokacije unutar svakog okruga odabirane su vodeći računa o tome da budu geografski što je moguće ravnomjernije raspoređene unutar okruga. Kosovo i Metohija nisu bili uključeni u istraživanje.

Od svih ispitanika, 38,9% je bilo muškog, a 61,1% ženskog spola, prosječne starosti 47 godina. Kada je u pitanju obrazovanje, 7,2% ispitanika ima završenu samo osnovnu školu ili niže obrazovanje od toga. Srednje obrazovanje ima 57,3% ispitanika, višu školu 14,6%, a fakultetsko obrazovanje (završen fakultet ili je studiranje u tijeku, magistratura ili doktorat) ukupno 20,8% ispitanika. Od ukupnog broja ispitanika u uzorku, 25% je izjavilo da nema ulogu osobe koja brine o svojim roditeljima, 13% da nema ulogu muža/žene/ljubavnog partnera, a 20,1% da nema ulogu zaposlenog.

INSTRUMENTI

Ispitanicima je zadana PORPOS baterija – instrument konstruiran za ovo istraživanje koji se sastoji od 389 stavki i pitanja grupiranih u niz kratkih skala namijenjenih procjeni većeg broja konstrukata iz područja: 1) konativnih psiholoških dispozicija, 2) obiteljskih i partnerskih odnosa i uloga, 3) funkcioniranja na i u vezi s poslom; 4) poslovnih i obiteljskih odnosa (sukob i prožimanje), kao i pojedinačnih pitanja namijenjenih procjeni niza socio-demografskih varijabli i karakteristika posla koji osoba obavlja. Skale i upitnici u sastavu baterije su ili konstruirani za potrebe ovog istraživanja, ili su dobiveni prilagodbom i skraćivanjem već postojećih skala i upitnika. Istraživanje je sprovedeno u 33 lokacije (gradovi i sela u Srbiji) u okviru istraživanja »Indikatori i modeli usklađivanja profesionalnih i porodičnih uloga 2011.«⁵.

⁵ Projekta 179002 Ministarstva prosvete i nauke R. Srbije.

Mjere iz ove baterije korištene u ovom radu su:

- **Skala percepcije potreba djece** – stavke su preuzete iz testa *Parental behaviour and needs of the child (MONS)* – autori su Pourtois i Desmet (2000.). Psihosocijalne potrebe djeteta pripadaju modelu koji je multidimenzionalan, podrazumijeva najvažnije dimenzije u razvoju osobnog identiteta (afektivne, kognitivne, socijalne i vrijednosne potrebe). Afektivne potrebe obuhvaćaju vezivanje, prihvaćanje i ulaganje, a socijalne potrebe komunikaciju, brižnost i strukturiranost. Napomenimo da originalna verzija instrumenta ispituje i afilijaciju, vrednovanje, autonomiju i ideologiju.

Skala se sastoji od šest stavki od kojih svaka predstavlja jednu od potreba djeteta (nježnost i pažnja, povjerenje, sigurnost, nezavisnost i autonomija, druželjubivost i bliskost, jasno definirana pravila), a od ispitanika se traži da na petostupanjskoj skali Likertovog tipa ocijeni u kojoj mjeri smatra da je važno zadovoljiti danu dječju potrebu. Primjer stavki: *Koliko smatrate da je važno zadovoljiti dječju potrebu za nježnošću? Koliko smatrate da je važno zadovoljiti dječju potrebu za jasno definiranim pravilima ponašanja?* Na ovom uzorku, ovih šest stavki gradi jednofaktorsku strukturu s prvim faktorom koji objašnjava 63,8% varijance ovih 6 stavki. Iz ovog razloga, rezultat dobiven kombiniranjem odgovora ispitanika na ovih šest stavki tretiran je kao mjera procjene važnosti zadovoljavanja potreba djece za konkretnog ispitanika. Na ovom uzorku, Cronbachov α koeficijent za ovaj rezultat iznosi 0,878.

- **Upitnik o kvaliteti života** – skraćena i prilagođena verzija WHOQOL-BREF (*World Health Organization Quality of Life-Brief*) Svjetske zdravstvene organizacije. Sastoji se od 13 stavki na koje ispitanik odgovara preko petostupanjske skale samoprocjene Likertovog tipa. Na temelju stavki iz ove verzije upitnika dobivaju se podaci o kvaliteti života operacionalizirani preko četiri područja: fizičko zdravlje ($\alpha=0,768$), psihičko zdravlje ($\alpha=0,738$), društveni odnosi ($\alpha=0,784$) i životni uvjeti ($\alpha=0,780$). Područja obuhvaćaju:

- fizičko zdravlje (aktivnosti, potreba za lijekovima i liječenjem, energetska kapacitet, pokretljivost, prisustvo bolova, kvaliteta sna, radna sposobnost povezana sa zdravljem)
- psihičko zdravlje (zadovoljstvo tjelesnim izgledom – sobom, negativne i pozitivne emocije, samopouzdanje)
- društveni odnosi (međuljudski odnosi, socijalna podrška i seksualna aktivnost)
- životni uvjeti (financijski izvori, mogućnosti za rekreaciju i odmor).

Primjeri stavki: *Koliko ste zadovoljni podrškom koju vam drugi pružaju? Imate li dovoljno novaca za svoje potrebe?*

- **Skala kvaliteta uloga** – prilagođena na temelju *Role Quality Scale* (Tsai, 2008.) koja se sastoji od dva seta od po pet pitanja kojima se od ispitanika traži prvo da procijeni u kojoj mjeri je zadovoljan vlastitim ulogama roditelja, osobe koja brine o svojim

roditeljima, muža/žene, odnosno ljubavnog partnera i zaposlenog, a potom da procijeni u kojoj mjeri mu je svaka od ovih uloga naporna/stresna. Na svaku stavku odgovara se biranjem odgovora na petostupanjskoj skali samoprocjene Likertovog tipa ili označavanjem da ispitanik danu ulogu nema. Primjeri stavki: *Zadovoljan/na sam u ulozi roditelja.*; *Naporna mi je uloga zaposlenog.*

- **Lista o načinu na koji osoba zarađuje novac** – sastoji se od pitanja *Na koji način zarađujete novac?* i 11 ponuđenih načina zarađivanja novca, od kojih ispitanik treba označiti sve one koji vrijede za njega. Ponuđeni načini zarađivanja novca uključivali su razne oblike formalnog zaposlenja, privremene poslove, neformalnog zaposlenja, kao i primanje mirovina, socijalne pomoći, stipendija i sl. Odgovori su kodirani kao odgovarajućih 11 binarnih varijabli, a njihovim kombiniranjem kasnije je dobivena višekategorijalna varijabla radni status. Za potrebe ovog rada, ovu varijablu pretvorili smo u binarnu varijablu s kategorijama: zaposleni i nezaposleni. U kategoriju zaposlenih svrstani su svi oni koji su označili neki od oblika angažiranja koji uključuje rad s punim radnim vremenom, bez obzira na pravni status takvog angažiranja (je li osoba formalno prijavljena poreznim organima kao zaposlena).
- **Lista općih podataka** – skup pitanja u okviru PORPOS baterije kojima se od ispitanika traži da se izjasne o svom spolu, starosti (godina rođenja), razini obrazovanja, broju djece koju imaju. Starost je tretirana kao kvantitativna varijabla (broj godina koje osoba ima), kao i broj djece. Razina obrazovanja kodirana je u rastući niz (veći broj – viša razina obrazovanja) i tretirana je kao kvantitativna varijabla. Iako razina obrazovanja ne ispunjava zahtjeve potrebne da se može tretirati kao intervalna varijabla, već samo zahtjeve ordinalne razine mjerenja, iz praktičnih razloga ipak je uvrštena u linearni regresivni model prikazan u rezultatima.

REZULTATI I DISKUSIJA

U tablici 1. prikazani su osnovni deskriptivno statistički podaci za mjere koje su korištene u ovom radu: percepcija važnosti potreba djece i kvaliteta uloga. Deskriptivno statističke mjere za kvalitetu života nisu prikazane jer su u radu korišteni faktorski rezultati ovih mjera formirani tako da im aritmetička sredina bude 0, a standardna devijacija 1.

Tablica 1.

Aritmetičke sredine i standardne devijacije korištenih mjera percepcije važnosti potreba djece i kvalitete uloga

		M	SD
Percepcija važnosti potreba djece	Ukupni rezultat	4,37	0,557
	Nježnost, pažnja	4,49	0,688
	Povjerenje	4,61	0,609
	Sigurnost	4,58	0,643
	Nezavisnost, autonomija	4,05	0,862
	Druželjubivost, bliskost	4,33	0,713
	Jasno definirana pravila ponašanja	4,18	0,849
Kvaliteta uloga – Zadovoljan sam ulogom...	Roditelja	4,59	0,681
	Nekog tko se brine o svojim roditeljima	4,12	0,998
	Muža/žene/ljubavnog partnera	4,24	0,988
	Zaposlenog	4,00	1,068
Kvaliteta uloga – Naporna/stresna mi je uloga...	Roditelja	1,64	0,940
	Nekog tko se brine o svojim roditeljima	1,70	0,937
	Muža/žene/ljubavnog partnera	1,63	0,927
	Zaposlenog	1,81	0,995

* Minimalne i maksimalne vrijednosti svih prikazanih mjera jednake su teorijskim, odnosno iznose 1 i 5.

Iz prikazane tablice vidi se da su srednje vrijednosti na svim dimenzijama percepcije važnosti potreba djece i zadovoljstva kvalitetom uloga blizu maksimalnih teorijskih vrijednosti, dok su srednje vrijednosti na svim dimenzijama nezadovoljstva/stresnosti kvalitetom uloga nešto iznad minimalnih teorijskih vrijednosti.

Sljedeći dio rada bit će podijeljen na dva dijela. U prvom dijelu bit će prikazane korelacije između svih ispitivanih varijabli, a u drugom dijelu bit će predstavljen i testiran model odnosa između percepcije potreba djece i varijabli.

Korelacije ispitivanih varijabli s potrebama djece prikazane su u tablici 2.

Tablica 2.

Korelacije percepcije važnosti potreba djece s kvalitetom života, kvalitetom uloga i odabranim socio-demografskim varijablama

Varijable		Percepcija važnosti potreba djece/ ukupni rezultat	Nježnost pažnja	Povjerenje	Sigurnost	Nezavisnost autonomija	Druželjubivost bliskost	Jasno definirana pravila ponašanja
Kvaliteta života	Društveni odnosi	0,226*	0,192*	0,209*	0,225*	0,126*	0,205*	0,104*
	Fizičko zdravlje	-0,079*	-0,093*	-0,063*	-0,086*	-0,052*	-0,052*	-0,029
	Životni uvjeti	0,103*	0,070*	0,034	0,056*	0,096*	0,124*	0,085*
	Psihičko zdravlje	0,086*	0,096*	0,062*	0,073*	0,077*	0,099*	0,025
Kvaliteta uloga – Zadovoljan sam ulogom...	Roditeljja	0,244*	0,265*	0,266*	0,245*	0,121*	0,207*	0,119*
	Nekog tko se brine o svojim roditeljima	0,159*	0,157*	0,133*	0,130*	0,054*	0,135*	0,158*
	Muža/žene/ ljubavnog partnera	0,184*	0,141*	0,152*	0,142*	0,111*	0,160*	0,098*
	Zaposlenog	0,199*	0,146*	0,175*	0,172*	0,101*	0,172*	0,085*
Kvaliteta uloga – Naporna/ stresna mi je uloga...	Roditeljja	-0,177*	-0,161*	-0,175*	-0,157*	-0,110*	-0,141*	-0,093*
	Nekog tko se brine o svojim roditeljima	-0,118*	-0,083*	-0,121*	-0,113*	-0,079*	-0,109*	-0,065*
	Muža/žene/ ljubavnog partnera	-0,149*	-0,109*	-0,139*	-0,112*	-0,115*	-0,088*	-0,083*
	Zaposlenog	-0,127*	-0,084*	-0,096*	-0,059*	-0,103*	-0,141*	-0,085*
Spol	0,156*	0,173*	0,162*	0,184*	0,064*	0,092*	0,084*	0,084*
Obrazovanje	0,020	0,060*	0,045	0,037	0,039	0,039	-0,019	-0,008
Zaposlen	0,058*	0,082*	0,091*	0,053*	-0,027	-0,027	-0,027	-0,017
Broj djece	-.0,072*	-0,080*	-0,048	-0,078*	-0,040	-0,040	-0,032	0,005
Starost	-0,047	-0,126*	-0,073*	-0,075*	0,066*	0,066*	-0,018	0,039

* p<0,05

Iz prikazanih podataka može se vidjeti da su u statistički značajnim korelacijama s percepcijom važnosti svih potreba djece dimenzije kvalitete života psihičko zdravlje i društveni odnosi, dok fizičko zdravlje nije u statistički značajnoj korelaciji s percepcijom važnosti potreba djece za jasno definiranim pravilima ponašanja, a životni uvjeti s percepcijom važnosti potrebe za povjerenjem. Može se uočiti da su varijable koje imaju najveće korelacije s procjenom važnosti potreba djece društveni odnosi iz grupe dimenzija kvalitete života, zadovoljstvo ulogom roditelja iz grupe kvalitete uloga te spol iz grupe socio-demografskih varijabli. Također, percepcija važnosti svih potreba djece statistički značajno korelira s oba aspekta kvalitete životnih uloga i spolom. Obrazovanje je u korelaciji samo s percepcijom važnosti potrebe za nježnošću, a broj djece koji osoba ima u korelaciji je s ukupnim rezultatom na skali potrebe djece i percepcijom važnosti potreba za nježnošću i sigurnošću. Zaposlenost statistički značajno korelira s ukupnim rezultatom na skali percepcije važnosti potreba djece i s tri potrebe (nježnost-pažnja, povjerenje i sigurnost). S ove tri potrebe djece korelira i starost roditelja, koja korelira i s potrebom djece za nezavisnošću. Napominjemo da su, iako statistički značajne uz rizik manji od 5%, sve dobivene korelacije niske.

Najprije ćemo analizirati i prokomentirati rezultate dobivene na socio-demografskim varijablama, a o osnovnim varijablama – kvaliteti života i kvaliteti životnih uloga raspravljat ćemo u okviru analize rezultata dobivenih putem hijerarhijske regresivne analize i testiranja multiplih medijacija.

S obzirom na kodiranje spolova, zaposlenosti, starosti i broja djece, rezultati ukazuju da više rezultate na percepciji važnosti pojedinih dječjih potreba imaju žene, zaposleni i mlađi ispitanici.

Dobiveni nalaz da majke, u odnosu na očeve, u većoj mjeri procjenjuju važnost svih ispitivanih dječjih potreba, u skladu je s mnogim dosadašnjim teorijskim shvaćanjima i empirijskim nalazima (Brayfield, 1995.; Rohner, 1998.; Fisher, 2000.) koji naglašavaju izuzetno značajnu ulogu majke u razvoju djeteta i, u većini kultura, u usporedbi s očevima, znatno veću neposrednu uključenost u njihov odgoj (Lamb i Oppenheim, 1989.). U vezi s tim, Brayfield (1995.), na primjer, navodi da zbog obiteljske podjele uloga koja započinje već u djetinjstvu, muškarci u prosjeku imaju manje prilike socijalizacije za očinsku ulogu, nego što žene imaju za učenje uloge majke i, dodali bismo, vjerojatno su i manje senzibilizirani za dječje potrebe. U sagledavanju dobivenih rezultata, može se postaviti i pitanje, možemo li, s obzirom na sve učestalije prisustvo androgenih obilježja kod muškaraca danas (Vidanović, 2008.) u budućnosti očekivati da će doći do izvjesnih promjena u ulozi spolova u odnosu na ovaj aspekt roditeljstva.

Zanimljivo je da od svih ispitivanih potreba djece samo potrebe za bliskošću i jasno definiranim pravilima ponašanja nisu povezane sa starošću roditelja. Čini se, bar na temelju nalaza, da potreba za bliskošću u interakciji roditelj-dijete i jasno definirana pravila ponašanja još uvijek jesu, bez obzira na starost roditelja, dio kulture srpskog društva i pitamo se može li se to posredno dovesti u vezu s tvrdnjom Tomanovića (2004.) da se danas radi o vraćanju

ranim obrascima funkcioniranja obitelji u Srbiji. Ipak, istovremeno, mlađi ispitanici, u odnosu na starije, potrebe za nježnošću, povjerenjem, sigurnošću i autonomijom procjenjuju kao važnije. Jesu li to naznake demokratičnosti, liberalizma i egalitarizma u odnosima roditelji-dijete? Dodali bismo i da na značaj starosti roditelja, zapravo majki u procjeni važnosti potreba djece, na neki način govore rezultati istraživanja Anđelković i suradnika (2009.) koje je pokazalo da u razumijevanju opće prilagodbe djece treba imati u vidu da se odgojni stilovi starijih i mlađih majki razlikuju. Prirodno je da djeca u svakoj pojedinoj razvojnoj fazi imaju specifične, karakteristične potrebe i da, o dobi, između ostalog, ovisi i procjena važnosti određene potreba od strane roditelja.

Potrebe djece za nježnošću, povjerenjem i sigurnošću procjenjuju kao važnije i zaposleni ispitanici, u odnosu na nezaposlene. O mogućim razlozima zašto je to tako, najprije, treba uzeti u obzir da su dobivene korelacije, iako statistički značajne, niske, kao i da efekte radnog statusa oba roditelja na procjenu važnosti pojedinih potreba djece, između ostalog, treba sagledavati ovisno o nekim drugim faktorima, kao što su osobine ličnosti, uzrast, obrazovanje i društveni kontekst, kao medijatora u ovoj vezi (Creed i Moore, 2006.).

Nalaz da obrazovanje roditelja nije povezano sa svim ispitivanim potrebama, osim s potrebom djece za nježnošću, nije iznenađujuć, budući da znamo da su kvaliteta roditeljstva i stavovi prema pojedinim emocionalno-socijalno-kognitivnim potrebama djeteta uglavnom rezultat osobnih obilježja i iskustva odrastanja svakog roditelja pojedinačno, njihovog međusobnog odnosa i standarda roditeljstva koje postavlja društveni kontekst (Vidanović, Todorović i Hedrih, 2006.; Daggett i sur., 2000.). Iako razina obrazovanja u nekim aspektima roditeljstva može biti značajna (na primjer, školsko postignuće – Šimić-Šašić i sur., 2011.; Brody i sur., 1998.), ovo istraživanje pokazuje da u odnosu na procjenu važnosti većine temeljnih potreba djece to nije primarno. Uz to, u sagledavanju pozitivne veze razine obrazovanja roditelja samo s percepcijom važnosti potrebe djece za nježnošću, imamo u vidu da se radi o veoma niskoj korelaciji i da u budućim istraživanjima ovaj podatak treba provjeriti.

Kada se radi o broju djece (pogledati i testiranje putem hijerarhijskog regresivnog modela, tablica 3.), nađena je statistički značajna negativna korelacija broja djece s percepcijom važnosti potreba djece. To se može dovesti u vezu s prirodom funkcioniranja obitelji s više djece u kojima je roditeljska uloga zahtjevnija i često napornija i, dakako, ovisi o uzrastu i karakteristikama djece. U nekim obiteljima dio roditeljske uloge može se prenijeti na članoveobitelji, najčešće na starijeg brata ili sestru, koji umjesto roditelja mogu zadovoljiti pojedine temeljne potrebe djeteta (Kalliopuska, 1984.).

Imajući u vidu prethodne rezultate, testiran je hijerarhijski regresivni model predviđanja percepcije važnosti dječjih potreba. Kako su se strukture korelacija percepcije važnosti pojedinačnih dječjih potreba i ukupni rezultat percepcije važnosti dječjih potreba s ostalim ispitivanim varijablama pokazale kao veoma slične, regresivni model sastavljen je samo za ukupni rezultat percepcije važnosti dječjih potreba. U prvom koraku u model su unijete dimenzije kvalitete života, u drugom mjere zadovoljstva životnim ulogama, u trećem mjere

napornosti/stresnosti uloga i u četvrtom i socio-demografske varijable. U tablici 3. prikazani su osnovni podaci o testiranom regresivnom modelu, zaključno s četvrtim korakom.

Tablica 3.

Hijerarhijski regresivni model – predviđanje percepcije važnosti potreba djece na temelju kvalitete života i uloga te odabranih socio-demografskih varijabli

Korak	Predikori	R ²	ΔR ²	Korigirano R ²	F za ΔR ²	β (iz koraka 4)
1	Kvaliteta života	0,070	0,070	0,064	11,477**	
	Društveni odnosi					0,220**
	Fizičko zdravlje					-0,001
	Životni uvjeti					0,022
	Psihičko zdravlje					-0,118*
2	Kvaliteta uloga – zadovoljstvo ulogom	0,132	0,062	0,119	8,589**	
	Roditelja					0,116**
	Nekog tko se brine o svojim roditeljima					0,042
	Muža/žene/ljubavnog partnera					0,018
	Zaposlenog					0,017
3	Kvaliteta uloga – napornost/stresnost uloge	0,136	0,004	0,116	0,556	
	Roditelja					-0,097
	Nekog tko se brine o svojim roditeljima					0,027
	Muža/žene/ljubavnog partnera					0,057
	Zaposlenog					-0,040
4	Socio-demografske varijable	0,195	0,059	0,169	669**	
	Spol					0,203**
	Obrazovanje					-0,016
	Zaposlenost					0,003
	Broj djece					-0,152**
	Starost					-0,050

* p<0,05; ** p<0,01

Iz tablice 3. može se vidjeti da se kao statistički značajni prediktori percepcije važnosti potreba djece izdvajaju društveni odnosi, psihičko zdravlje, zadovoljstvo ulogom roditelja, spol, kao i broj djece. Veze broja djece i psihičkog zdravlja s percepcijom važnosti potreba djece statistički je značajna i negativna, dok su ostale dobivene veze pozitivne.

Ako se usporede podaci iz regresivnog modela i podaci o korelacijama pojedinačnih varijabli s percepcijom važnosti dječjih potreba, može se uočiti da je broj statistički značajnih prediktora u regresivnom modelu bitno manji od broja prediktora koji su u korelaciji s percepcijom važnosti dječjih potreba. Da bi se ispitala priroda ovih razlika, testirano je postojanje efekata medijacije, odnosno indirektnih efekata, korištenjem postupka za testiranje multiplih medijacija koji su predložili Preacher i Hayes (2008.). Rezultati su pokazali da se veza fizičkog zdravlja i uvjeta života s percepcijom važnosti dječjih potreba ostvaruju indirektno preko društvenih odnosa (mjera indirektnog efekta za fizičko zdravlje $-0,037$, $p < 0,05$, životni uvjeti – efekt $0,045$, $p < 0,05$), a da se veze zadovoljstva i napornosti/stresnosti svih ostalih uloga, osim roditeljske, s percepcijom važnosti dječjih potreba ostvaruju indirektno preko zadovoljstva roditeljskom ulogom (mjere indirektnog efekta u rasponu od $0,129$ do $0,344$, za sve $p < 0,05$).

Vidimo da su rezultati i ovog istraživanja u pogledu važnosti temeljnih potreba djece potvrdili značaj društvenih odnosa, koji su najčešće među najvažnijim odrednicama kvalitete života (Vuletić i Ivanković, 2011.; Anđelković, 2007.; Cummins, 1999.). Kada znamo da se ovo područje kvalitete života odnosi na zadovoljstvo društvenom podrškom, međuljudskim i seksualnim relacijama, svakako da različiti aspekti ovih komponenti mogu na posredan ili neposredan način imati udjela i u interakciji roditelj-dijete, pa tako i na percepciju potreba djece. Naša očekivanja bila su da će i područje psihičkog zdravlja roditelja, koji se tiče kvalitete emocionalnosti i zadovoljstva tjelesnim izgledom i samim sobom, biti od značaja u prepoznavanju potreba djece jer adekvatno roditeljstvo najčešće uključuje i mentalnu stabilnost roditelja, o čemu, govore Cox i suradnici (1999.) te Amodeo i suradnici (2007.). Međutim, u ovom istraživanju se to nije pokazalo kao primarno i nezavisno o društvenim odnosima roditelja i taj nalaz traži daljnju empirijsku provjeru kada su u pitanju potrebe djece.

U kontekstu različitih uloga u kojima su roditelji, ovo istraživanje pokazuje da je zadovoljstvo ulogom roditelja veoma značajno u percipiranju što je najvažnije za dijete. Zadovoljstvo ili nezadovoljstvo ostalim ispitivanim ulogama (briga o roditeljima, muža/žene, odnosno ljubavnog partnera i zaposlenog) pokazalo se ne tako važnim kao zadovoljstvo roditeljskom ulogom. U istraživanjima obiteljskih odnosa u Srbiji danas, uglavnom se ističe izražena emocionalnost i bliskost u odnosima među članovima obitelji, uz visoku vrijednost samih obiteljskih odnosa koji su siguran temelj u nošenju s traumama i stresom koje je većina obitelji u Srbiji imala posljednjih dvadesetak godina (Zotović i sur., 2008.; Gačić, Trbić i Marković, 2004.; Gajić-Draganić i Stamenković-Rudić, 2004.).

ZAKLJUČAK

Rezultati ovog istraživanja pokazali su da se temeljne potrebe djece (nježnost i pažnja, povjerenje, sigurnost, nezavisnost i autonomija, druželjubivost i bliskost, jasno definirana pravila) i dalje shvaćaju kao važne od strane roditelja iz uzorka koji žive u ovom turbulentnom socijalno-ekonomskom trenutku u Srbiji, i da tome najviše doprinosi zadovoljstvo ulogom roditelja i društvenih odnosa.

Kao što smo već naveli, priroda veze između percepcija važnosti potreba djece i kvalitete života, odnosno različitih životnih uloga roditelja, nedovoljno je istraživana. Nedostatak teorijskog i istraživačkog referentnog okvira u ovom području svakako je doprinio i načinu sagledavanja i interpretacije rezultata istraživanja koje iznosimo u ovom radu. Svjesni toga, navest ćemo neka ograničenja. Najprije, otvoreno izjašnjavanje nezadovoljstva ulogom roditelja (u usporedbi sa svim drugim ulogama) nije društveno prihvatljivo, što je moglo utjecati na dobivene nalaze. Također, važno je istaknuti da je ispitivan stav roditelja prema potrebama djece, a ne kako se oni zaista ponašaju u realnim interakcijama s djecom jer, na svjesnom i verbalnom planu, roditelj može podržavati jedne potrebe, imati određena očekivanja i zahtjeve, a da cjelokupnim svojim emocionalnim i ponašajnim odnosom prema djetetu iskazuje nešto drugo. Dodatno, svakako treba imati u vidu da su važnost potreba djece procjenjivali roditelji različite dobi, čija su djeca, također, različitog uzrasta.

Premda smo u ovom istraživanju preko kvalitete zadovoljstva životom roditelja i njihovim zadovoljstvom obiteljskim i poslovnim ulogama pokušali shvatiti njihovu vezu s procjenom važnosti potreba djece, smatramo da bi i direktno uključivanje varijable usklađenosti uloga roditelja u obitelji i na poslu, doprinijelo potpunijem sagledavanju ovog područja.

LITERATURA

1. Ainsworth, M. (1989). Attachment beyond infancy. **American Psychologist**, 44, 709-716.
2. Ajduković, D., Kraljević, R. & Penić, S. (2007). Kvaliteta života osoba pogođenih ratom. **Ljetopis socijalnog rada**, 14 (3), 505-526.
3. Anđelković, V. (2007). Od individualnog i simptomatskog ka socijalnom i kulturološkom pristupu mentalnom zdravlju. U: Nešić, V. (ur.), Tematski zbornik **Primenjena psihologija – Društvo, porodica i ponašanje**. Niš: Filozofski fakultet, 151-156.
4. Anđelković, V., Zlatanović, M., Vidanović, S. & Stojiljković, S. (2009). Opšta adaptacija dece iz jednoroditeljskih porodica. **Godišnjak za psihologiju**, 81-93.
5. Amodeo, M., Griffin, M. L., Fassler, I., Clay, C., & Ellis, M. A. (2007). Coping with stressful events: Influence of parental alcoholism and race in a community sample of women, **Health & Social Work**, 32 (4), 247-257.

6. Bailey, D. B., McWilliam, R. A., Darkes, L. A., Hebbeler, K., Simeonsson, R. J. & Spiker, D. (1998). Family outcomes in early intervention: A framework for program evaluation and efficacy research. **Exceptional Children**, 64, 313-328.
7. Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. **Child Development**, 55, 83-96.
8. Brayfield, A. (1995). Juggling jobs and kids: The impact of employment schedules on fathers' caring for children. **Journal of Marriage and Family**, 57, 2, 321-332.
9. Brody, L. R., Copeland, A. P., Sutton, L. S., Richardson, D. R. & Guyer, M. (1998). Mommy and daddy like you best: Perceived family favouritism in relation to affect, adjustment and family process. **Journal of Family Therapy**, 20, 269-291.
10. Chen, H. (2001). Parent's attitudes and expectations regarding science education: Comparisons among American, Chinese-American and Chinese families. Preuzeto s: <http://www.csub.edu/~rhewett/english100/Chen.pdf> (01.07.2012.)
11. Cox, M. J., Paley, R., Payne, C. E. & Burchinal, M. (1999). The transition to parenthood: Marital conflict and withdrawal and parent-infant interaction, In: Cox, M. J. & Brooks-Gunn, J. (eds.), **Conflict and cohesion in families: Causes and consequences**. Mahwah, New York: Erlbaum.
12. Creed, P. A. & Moore, K. (2006). Social support, social undermining and coping in underemployed and unemployed persons. **Journal of Applied Social Psychology**, 36 (2), 321-339.
13. Cummins, R. A. (2000). Personal income and subjective wellbeing. **Journal of Happiness Studies**, 1, 133-58.
14. Čeranić, S. (2005). **Normalni razvoj ličnosti i patološka uplitanja**. Istočno Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
15. Čudina-Obradović, M. & Obradović, J. (2003). Potpora roditeljstvu: Izazovi i mogućnosti. **Revija za socijalnu politiku**, 10 (1), 45-68.
16. Daggett, J., O'Brien, M., Zanolli, K. & Peyton, V. (2000). Parents' attitudes about children: Associations with parental life histories and child-rearing quality. **Journal of Family Psychology**, 14, 187-199.
17. Dunst, C. J., & Bruder, M. B. (2002). Valued outcomes of service coordination, early intervention, and natural environments. **Exceptional Children**, 68, 361-375.
18. Felce, D. & Perry, J. (1993). **Quality of life: A contribution to its definition and measurement**. Cardiff: Mental handicap in Wales applied research unit.
19. Felton, K. (2005). Meaning-based quality-of-life measurement: A way forward in conceptualizing and measuring client outcomes? **British Journal of Social Work**, 35, 221-236.
20. Fisher, A. (2000). **Gender and emotion: Social psychological perspectives**. Cambridge: Cambridge University Press.

21. Frone, M. R., Russell, M. & Cooper, M. L. (1997). Relation of work-family conflict to health outcomes: a four-year longitudinal study of employed parents. **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, 70, 325-35.
22. Gačić, B., Trbić, V. & Marković, M. (2004). Funkcionisanje porodice u društvenom kontekstu hronične krize u Jugoslaviji. U: Veselinović, J. (ur.), **Izazovi porodica, izazovi porodičnih terapeuta u vremenu tranzicije**. Beograd: Centar za porodicu.
23. Gajić-Draganić, S. & Stamenković-Rudić, B. (2004). Tranzicija-Izazov braku. U: Veselinović, J. (ur.), **Izazovi porodica, izazovi porodičnih terapeuta u vremenu tranzicije**. Beograd: Centar za porodicu.
24. Kalliopuska, M. (1984). Empathy and birth order. **Psychological Reports**, 55, 115-118.
25. Kinnunen, U. & Mauno, S. (1998). Antecedents and outcomes of work-family conflict among employed women and men in Finland. **Human Relations**, 51,157-77.
26. Kondić, K. (2007). **Psihodinamska razvojna psihologija**. Novi Sad: Studio Veris.
27. Kondić, K. & Vidanović, S. (2011). **O deci i roditeljima**. Niš: Filozofski fakultet u Nišu.
28. Lamb, M. & Oppenheim, D. (1989). Fatherhood and father-child relationships. In: Cath, S., Gurwitt, A. & Gunsberg, L. (eds.), **Fathers and their families**, Hillstade, NJ: The Analytic Press.
29. Lee, C. & Powers, J. R. (2002). Number of social roles, health, and well-being in three generations of Australian women. **International Journal of Behavioral Medicine**, 9 (3),195-215.
30. MacLean, H., Glynn, K. & Ansara, D. (2004). **Multiple roles and women's mental health in Canada**. Preuzeto s: <http://www.biomedcentral.com/1472-6874/4/S1/S3> (05.07.2012.)
31. McMunn, A., Bartley, M. & Kuh, D. (2006). Women's health in mid-life: Life course social roles and agency as quality. **Social Science & Medicine**, 63, 1561-1572.
32. Mihić, I. & Petrović, J. (2009). Percepcija kvaliteta odnosa unutar porodice – Iskustvo adolescenata iz Srbije. **Primenjena psihologija**, 2 (4), 369-384.
33. Milivojević, J., Kokić-Arsić, A., Grubor, S., Đokić, S. & Savović, I. (2011). **Modeli zadovoljstva sopstvenim životom**. Preuzeto s: <http://www.cqm.rs/2012/cd1/pdf/7/04> (05.09.2012.)
34. Mc-Kee-Ryan, F. M., Song, Z., Wanberg, C. R. & Kinicki, A. J. (2005). Psychological and psysical well-being during unemployment: A meta-analytic study. **Journal of Applied Psychology**, 90, 53-76.
35. Nikolić, S. (2004). **Dječja i adolescentna psihijatrija**. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, d.o.o.
36. Noor, N. (1997). Work and family roles in relation to women's well-being: The role of negative affectivity. **Personality and Individual Differences**, 23 (3), 487-499.
37. Parkes, J., Mc Cullough, N. & Maddon, A. (2010). To what extend do children with cerebral palsy participate in everyday life situations? **Health Social Care Community**, 18 (3), 304-15.

38. Plaisier, I., De Bruijn, J. G. M., Smit, J. H., De Graaf, R., Ten Have, M. & Beekman, A. T. F. (2008). Work and family roles and the association with depressive and anxiety disorders: Differences between men and women. **Journal of Affective Disorders**, 105, 63–72.
39. Pourtois, J. P. & Desmet, H. (2000). **Le parent education**. Paris: PUF (Education et Formation).
40. Preacher, K. J. & Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling 'procedures for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. **Behavior Research Methods**, 40, 879-891.
41. Rohner, R. P. (1998). Father love and child development: History and current evidence. **Direction in Psychology Science**, 7 (5), 157-161.
42. Sachs-Ericsson, N. & Ciarlo, J. A. (2000). Gender, social roles, and mental health: An epidemiological perspective, **Sex Roles** 43, 605–628.
43. Sennett, R. (1998). **The corrosion of character: The personal consequences of work in the new capitalism**. New York: Norton.
44. Sirilnik, B. (2010). **O telu i duši**. Novi Sad: Akademska knjiga.
45. Stefanović-Stanojević, T. (2007). Afektivna vezanost kao kroskulturni fenomen. U: Matejić-Đuričić, Z. (ur.), **Afektivno vezivanje. Teorija, istraživanje, psihoterapija**. Beograd: Centar za izdavačku delatnost Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, 45-65.
46. Stefanović-Stanojević, T., Vidanović, S. & Anđelković, V. (2010). Privrženost, agresivnost i potreba za traženjem uzbuđenja u adolescenciji. **Ljetopis socijalnog rada**, 17 (1), 71-92.
47. Striegel-Moore, R. & Kearney-Cooke, A. (1994). Exploring parents' attitudes and behaviors about their children's physical appearance. **International Journal of Eating Disorders**, 15 (4), 377–385.
48. Šimić Šašić, S., Klarin, M. & Proroković, A. (2011). Socioekonomske prilike obitelji i kvaliteta obiteljske interakcije kao prediktori školskog uspjeha srednjoškolaca u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Makedoniji. **Ljetopis socijalnog rada**, 18 (1), 31-62.
49. Tomanović, S. (2004). Roditeljstvo u transformaciji: Kapitali, problemi, strategije. U: Milić, A. (ur.), **Društvena transformacija i strategije društvenih grupa: Svakodnevica Srbije na početku trećeg milenijuma**. Beograd: Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta.
50. Tsai, H. Y. (2008). **Work-family conflict, positive spillover, and emotions among Asian American working mothers**. Doctoral dissertation. Michigan: University of Michigan.
51. Vasta, R., Haith, M. & Miller, S. (2005). **Dječja psihologija: Moderna znanost**. Zagreb: Naklada Slap.
52. Vidanović, S. (2008). Koncept androginosti i porodične uloge. **Teme**, 32 (3), 585-593.

53. Vidanović, S., Todorović, J. & Hedrih, V. (2006). **Porodica i posao – izazovi i mogućnosti**. Niš: Filozofski fakultet u Nišu.
54. Vuletić, G. & Ivanković, D. (2011). Što čini osobnu kvalitetu života: Studija na uzorku hrvatske gradske populacije. U: Vuletić, G: (ur.), **Kvaliteta života i zdravlje**. Osijek: Filozofski fakultet, 32-40.
55. Wenar, C. (2003). **Razvojna psihopatologija i psihijatrija: Od dojenačke dobi do adolescencije**. Jastrebarsko: Naklada Slap.
56. World Health Organization (1998). Development of the World Health Organization WHOQOLBREF quality of life assessment. The WHOQOL Group. **Psychological Medicine**, 28, 551-8.
57. Zeanah, C. (1993). **Handbook of infant mental health**. New York: Guilford Press.
58. Želeskov-Đorić, J. (2007). Self concept i obrasci partnerske afektivne vezanosti. U: Matejić-Đuričić, Z. (ur.), **Afektivno vezivanje. Teorija, istraživanje, psihoterapija**. Beograd: Centar za izdavačku delatnost Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, 117-131.
59. Zotović, M., Telečki, T., Mihić, I. & Petrović, J. (2008). Relacije karakteristika porodice i prevladavanja stresa kod adolescenata. **Primenjena psihologija**, 1 (3–4), 145–160.

Vesna Anđelković
Snežana Vidanović
Vladimir Hedrih

Faculty of Humanities and Social Sciences, Psychology Department
University of Niš

**RELATIONSHIP BETWEEN PERCEPTIONS OF CHILDREN'S NEEDS IMPORTANCE,
QUALITY OF LIFE AND FAMILY AND WORK ROLES**

SUMMARY

Although quality of life and satisfaction/dissatisfaction with various life roles are constructs closely related to family relations, the data on how these are related to child-parent interactions are scarce. For that reason, an investigation of the relationship between children's needs perceptions, quality of life and family and work roles was conducted. The presented data are part of a broader research study aimed at exploring the diversity of work and family relations. This study was conducted on a sample of 2 283 working-age residents of Serbia. The subsample used in this study included participants with children, i.e. parents from this sample, 1 367 of them from 37 cities, towns and villages in Serbia. The mean age of participants was 47 years. Of the total number of subsample participants 38,9% were male and 61,1% female. PORPOS battery, a custom-created instrument consisting of 389 items grouped into questionnaires and scales measuring various psychological and socio-demographic constructs was used for data collection. By using this instrument, data on children's needs perception, quality of life, and family and work roles was collected.

The results show that the best predictors of the perception of children's needs importance are social relations (quality-of-life domain) and satisfaction with the parent role as one component of the parent role quality.

Key words: children's needs, quality of life, family and work roles.